

چرا سواد مالی؟

نحوه مدیریت هزینه‌ها و مصرف پول توجیبی فرزندان

دکتر محمد ابراهیم واعظی

مدیر مجتمع آموزشی علوی شیراز

قرار می‌دهند تا صرف فعالیت‌های فوق برنامه، عضویت در گروه‌های دانش‌آموزی و مصرف انجمن‌ها و گروه‌های دوستانه شود. مابقی را هم به‌عنوان پول توجیبی مصرف می‌کنند.»

دولت آلمان برای کار دانش‌آموزی قانون وضع کرده است و کارفرمایان موظف‌اند بخشی از نیاز کاری خود را با سن و توانمندی دانش‌آموزان متناسب‌سازی کنند. تمام صنف‌های خدماتی و صنعتی درصدی از نیاز نیروی کار خود را با به‌کارگیری نوجوانان در سنین ۱۲ تا ۱۸ تأمین می‌کنند. این کار ضمن جبران بخشی از کمبود نیروی کار غیر ماهر آنان، در توسعه مهارت‌های فردی و روابط اجتماعی دانش‌آموزان و گرایش آنان به رشته‌های شغلی متنوع نیز مؤثر بوده و بهترین شیوه برای آموزش سواد مالی و رشد مهارت‌های اقتصادی است.

گرایش به توسعه سواد مالی و آموزش مهارت‌های اقتصادی و آشنایی با مفاهیمی مانند پول، دستمزد، هزینه و درآمد در نظام‌های آموزشی کشورها از سنین کودکی مورد توجه قرار گرفته است. یونسکو «سواد» را به دسته‌های شش‌گانه تقسیم می‌کند:

۱. سواد عاطفی (توانایی برقراری رابطه عاطفی با خانواده، همسر و دوستان به نحو احسن)؛
۲. سواد ارتباطی (توانایی برقراری ارتباط و تعامل با تمامی اعضای جامعه، آداب معاشرت و روابط اجتماعی به نحو احسن)؛
۳. سواد مالی (مدیریت اقتصادی درآمد و توانایی مدیریت پس‌انداز، بودجه‌ریزی، هزینه و سرمایه)؛
۴. سواد رسانه‌ای (توانایی شناسایی و تشخیص رسانه‌های معتبر و نامعتبر از یکدیگر)؛

مدیر مدرسه خانم مسنی است که می‌گوید ۴۰ سال است معلم و مدیر دبیرستان «تئودور فلیدور دوسلدروف» است. یک مدرسه وابسته به کلیسا که مأموریت و دغدغه اصلی‌اش را فعالیت‌های آموزشی انجیلی معرفی می‌کند، اما به‌جز دو ساعت در هفته، حضور الزامی بچه‌ها در سالن کلیسا و استفاده از آموزه‌های کشیش، خبر دیگری از برنامه‌های مذهبی نیست!

دانش‌آموزان این دبیرستان از همه رنگ و نژاد و مذهبی هستند و چون مدرسه وسیع، مجهز و البته رایگان است، اغلب ایرانیان ساکن کلن، دوسلدروف، بن و شهرهای اطراف، تلاش می‌کنند فرزندانشان در این دبیرستان تحصیل کنند.

از خانم مدیر می‌پرسم، شرایط پذیرش دانش‌آموز در مدرسه شما چیست؟ پاسخ

می‌دهد: «برای ایرانی‌ها یا دیگران؟» با تعجب می‌پرسم، مگر برایتان تفاوت می‌کند؟ او با لبخند می‌گوید: «بله. من هر ایرانی‌ای را که مراجعه کند، بی‌قید و شرط می‌پذیرم!» و وقتی تعجب مرا می‌بیند، ادامه می‌دهد: «به تجربه دریافته‌ام، بچه‌های ایرانی با استعدادترین و منضبط‌ترین دانش‌آموزان مدرسه خواهند بود.»

با بهنام، دانش‌آموز تهرانی، که چند سالی است ساکن آلمان است و سال آخر دبیرستان را در تئودور فلیدور می‌گذراند همراه می‌شوم. در کنار توضیحات مفصلی که از نظام آموزشی مدرسه می‌دهد، نکته‌ای که موضوع این نوشته است، توجه مرا جلب می‌کند. او می‌گوید: «بچه‌های این مدرسه ملزم هستند از کلاس ششم ابتدایی هفته‌ای یک روز بیرون مدرسه کار کنند. آن‌ها ساعتی هشت یورو دریافت می‌کنند. نیمی از دستمزد خود را در اختیار مدرسه

یادگیری سواد مالی به تقویت سلامت مالی و اعتماد به نفس اقتصادی کودکان کمک می‌کند

۵. سواد تربیتی (توانایی تربیت فرزندان و دیگران به نحو احسن)؛

۶. سواد رایانه‌ای (توانایی استفاده از مهارت‌های هفت‌گانه رایانه و استفاده از آن و مدیریت داده‌ها و اطلاعات)؛

۲. مشارکت در بحث‌ها و تصمیم‌گیری‌های مالی خانواده

والدین با وارد کردن کودکان در بحث‌های معمول خانوادگی کمک می‌کنند فرزندان درک کنند درآمد خانواده از کجا تأمین و در چه مواردی هزینه می‌شود. به این ترتیب آن‌ها متوجه می‌شوند در خانواده اهداف کوتاه‌مدت یا بلندمدت اقتصادی وجود دارد یا خیر. این اطلاعات می‌تواند آثار مثبت یا منفی بسیاری بر آنان داشته باشد.

گاهی آگاهی از درآمد خانواده، احساس داشتن پشتوانه بی‌نهایت به کودک می‌دهد و او را از تلاش و کوشش بازمی‌دارد. گاهی هم او را دچار وحشت از آینده و احساس یأس و ناامیدی می‌کند. والدین باید اطلاعات مالی خانواده را در حد سن و نیاز فرزندشان با او در میان بگذارند.

۳. آموزش مستقیم مدیریت مالی و برنامه‌ریزی موفقیت‌ها و تجربه‌ها

- آموزش از طریق بازی‌های خاص (مغازه‌بازی، مونوپولی، خرید و فروش، و بازی‌های کارتی و فکری موجود در بازار)؛
- آموزش خرید از فروشگاه و انتخاب کالا (بر اساس قیمت، کیفیت، معروفیت و کاربرد)؛
- آموزش خرید از اینترنت (بر مبنای جست‌وجو، مقایسه، خواندن مشخصات، توجه به نظرات کاربران و اعتبارسنجی فروشنده).

ضرورت آموزش سواد مالی به کودکان

یادگیری سواد مالی، به تقویت سلامت مالی و اعتمادبه‌نفس اقتصادی کودکان کمک می‌کند. چنین کودکانی در بزرگسالی در امور مالی موفق‌تر عمل می‌کنند و کیفیت بهتری از زندگی را تجربه خواهند کرد.

کودکان از چند راه امور مالی را یاد می‌گیرند؟

۱. مشاهده رفتار والدین و اطرافیان

فرزندان می‌بینند که والدین یا نزدیکانشان با پول چه می‌کنند. چه احساسی نسبت به آن دارند. این رفتارها بر روش‌ها، ارزش‌ها و رفتار آن‌ها با پول اثر می‌گذارد؛ رفتارهایی نظیر:

- ولخرجی
- کسب درآمد از هر راه
- درگیری مالی (طغیان احساس یا آرام و منطقی بودن در برابر مسائل مالی)
- عمل به تعهدات و پرداخت دیون
- پس‌انداز
- بخشش
- برنامه‌داشتن و اولویت‌بندی هزینه‌ها
- سرمایه‌گذاری و ...

مشاهده این رفتارها در والدین و نزدیکان در

کار کردن و کسب درآمد به افزایش عزت نفس جوانان کمک می‌کند، زیرا کشف می‌کنند توانایی خاصی دارند که دیگران حاضرند برای آن پول پرداخت کنند

۴. انتخاب و تصمیم‌گیری واقعی

در این روش، خانواده متناسب با سن و بلوغ فکری فرزندان، شیوه خرج کردن پول را به آن‌ها می‌سپارد. برای این کار باید مدیریت پول توجیبی، نحوه تعیین نیازها، تأمین خواسته‌ها، شیوه تعیین اولویت‌ها و هدف از هزینه را به فرزندان آموخت.

در امور مالی چه چیزهایی به کودکان یاد دهیم؟

۱. محدودیت‌های مالی و ضرورت انتخاب کردن

- یاد بگیرد پول محدود است، اما خواسته‌ها و نیازها پایان ندارند.
- یاد بگیرد باید در چارچوب محدودیت مالی خود زندگی کند.
- یاد بگیرد با پول کمی که در اختیار دارد باید تغییرات مهمی ایجاد کند.
- یاد بگیرد پیامدهای تصمیم خود را بپذیرد.

۲. اهمیت فرصت‌ها و اولویت‌ها

- یاد بگیرد وقتی پول را خرج می‌کند، دیگر نمی‌تواند آن را برای گزینه‌های جذاب و مهم دیگر خرج کند.
- یاد بگیرد پول باید برای مهم‌ترین موارد موردنیاز زندگی هزینه شود.
- یاد بگیرد باید خواسته‌هایش را اولویت‌بندی کند.
- یاد بگیرد تفاوت بین هزینه‌های مهم و غیرمهم را تشخیص دهد.
- یاد بگیرد و درک کند نیازها و خواسته‌ها با هم متفاوت هستند.

۳. صرفه‌جویی و استفاده بهینه از پول

- یاد بگیرد از وسایل و چیزهایی که قبلاً داشته به‌خوبی مواظبت کند و تا حد امکان آن‌ها را تعمیر کند تا بتواند با پول محدود خود، خواسته‌های بیشتری را برآورد. برای مثال، از قسمت‌های سفید دفترهای سال قبل یک دفتر جدید بسازد.
- یاد بگیرد پول کمیاب است و باید از آن حفاظت کند و از هدر دادن و اسراف آن بپرهیزد. برای مثال، پیاده‌روی یا استفاده از دوچرخه به‌جای ماشین.
- یاد بگیرد از زمان و مهارت‌های خود درست استفاده کند؛ برای مثال، بلند کردن پاچه شلوار به‌جای خرید شلوار نو، مطالعه در سرویس مدرسه.
- یاد بگیرد به‌جای هزینه کردن خلاقیت خود را به کار گیرد، برای مثال، تهیه کارت تبریک به‌جای خرید هدیه.

۴. تعیین اهداف و برنامه‌ریزی برای خرج کردن پول

(موارد مصرف پول توجیبی)

• از سن هفت‌سالگی که کودک پول توجیبی می‌گیرد، کمک کنیم برنامه‌هایی ساده برای خرج کردن پول طرح‌ریزی کند. برای مثال، آموزش دهیم چه مقدار از پول توجیبی را برای خرید خوراکی از فروشگاه مدرسه هزینه کند؟ چه مقدار را صرف خرید کتاب یا اسباب‌بازی موردعلاقه‌اش کند؟ و با چه مقدار از آن برای دوست یا خواهر خود هدیه‌ای بخرد و ...

روش «جی‌آی‌اس‌اس» در سواد مالی

بهترین روش یادگیری ساده و مؤثر مدیریت پول که رابرت کید ساکی و دیوید باخ مطرح کرده‌اند و در سطح جهانی پذیرفته و آموزش داده می‌شود، بر مبنای روش جی‌آی‌اس‌اس است.

در این روش، درآمد به چهار بخش تقسیم می‌شود:

۱. بخشش = GIVE (۱۰ درصد)
۲. سرمایه‌گذاری = INVEST (۱۵ درصد)
۳. پس‌انداز = SAVE (۲۵ درصد)
۴. خرج کردن = SPEND (۵۰ درصد)

جالب آنکه نظریه Giss با دیدگاه فردوسی در هزار سال پیش تطابق دارد:

- چو آیدت روزی به چیزی نیاز به دست و به گنج بخیلان میاز
- ز بهر درم تند و بدخو مباش تو باید که باشی درم گو مباش
- ببخش و بخور تا توانی درم که جز این دگر درد و رنج است و غم
- ببخشای بر مردم مستمند ز بد دور باش و بترس از گزند
- بنوش و بیوش و ببخش و بده برای دگر روز چیزی بنه
- هزینه مکن سیمت از بهر لاف به بیهوده میراکن اندر گزاف
- مبادا که در دهر دیر ایستی مصیبت بود پیری و نیستی

موارد مصرف پول توجیبی

کودک باید یاد بگیرد:

- بخشی از پول توجیبی برای هزینه‌های ثابت و حتمی است؛ نظیر کرایه، ناهار مدرسه و حق عضویت در گروه‌های کلاسی.
- بخشی از پول توجیبی برای هزینه‌های متغیر است؛ مانند هزینه‌های تفریحی، تنقلات و سرگرمی که موجب می‌شود فرزند در انتخاب و زندگی با بودجه‌ای محدود تجربه کسب کند.

● بخشی از پول توجیبی برای هزینه‌های اضطراری است؛ مانند هزینه تلفن همراه، هزینه بلیت و خرید کتاب یا وسیله‌ای ضروری. او باید بیاموزد مبلغی را به این منظور پس‌انداز کند.

● بخشی از پول توجیبی برای کمک به دیگران است؛ مانند صدقه‌دادن، خرید هدیه تولد برای دوست و حساب کردن کرایه رفیق.

عوامل تعیین میزان و فاصله زمانی پول توجیبی

۱. مبلغ مناسب پول توجیبی را توانایی والدین تعیین می‌کند، نه مبلغی که دیگر دوستان کودک و نوجوان از والدینشان پول توجیبی می‌گیرند.

۲. سن کودک فاصله پول توجیبی را تعیین می‌کند. هرچه کوچک‌تر باشد، به فاصله زمانی ۳ روز تا ۷ روز و هرچه بزرگ‌تر باشد، به صورت هفتگی و ماهانه پرداخت شود.

۳. بلوغ فکری مالی کودک و نوجوان میزان پول توجیبی را مشخص می‌کند. هرچه مسئولیت او در خانه، مدرسه و جامعه بیشتر شود، پول توجیبی افزایش می‌یابد.

موارد مهم در مورد پول توجیبی

۱. پول توجیبی برای انجام وظایف معمول فرزندان نیست. پول توجیبی مبلغی نیست که برای کارهای معمول خانه و انجام وظیفه فرزند پرداخت شود. کارهایی مانند مرتب کردن رختخواب یا کمک به شستن ظرف‌ها جزو وظایف روزمره فرزندان است.

پول توجیبی بخشی از درآمد خانواده است که برای رفع نیازها و ایجاد فرصت آموزش مدیریت مالی فرزند هزینه می‌شود.

۲. از پول توجیبی نباید برای جریمه فرزند به دلیل انجام‌ندادن وظایف و مسئولیت‌ها استفاده کرد.

۳. از پول توجیبی اضافه می‌توان به‌عنوان قدردانی برای انجام کارهای خاص، مثلاً شستن پنجره‌ها، نظافت انبار یا گاراژ و کار کودک در خانه بهره برد.

برای این کار باید قوانین روشنی وضع کنید و دقیقاً مانند کارگر و کارفرما، با تعیین نوع کار، زمان و میزان دستمزد عمل کنید.

پاسخ به درخواست پول توجیبی اضافه

۱. پرداخت مبلغی به فرزندان، هر زمان که درخواست می‌کنند، تأثیری مخرب بر آموزش مدیریت مالی دارد. به کودک بگویید، هر زمان که نیازهای مالی خاصی به وجود آید، باید در مورد آن گفت‌وگو کنید و اگر آن نیاز مزیت بلندمدت داشته باشد یا هزینه‌ای ضروری و

پیش‌بینی نشده باشد که با بودجه خانواده جور باشد، تصمیم‌گیری خواهید کرد.

۲. با تعیین مدت‌زمان بازپرداخت از محل پول توجیبی یا درآمد، به کودک قرض بدهید.

۳. اگر درخواست مساعده زیاد تکرار می‌شود، به فرزندان کاری محول کنید. در واقع برایش کار تراشی کنید تا از محل زحمت و کار خودش درآمد کسب کند.

۴. اگر خواست‌های او خارج از توان شماست، باید به او کمک کنید واقع‌گرا باشد و شرایط اقتصادی خانواده را تشریح کنید تا خواسته‌هایش را اولویت‌بندی کند.

۵. اگر نیازهایش واقعی است و شما نمی‌توانید از عهده آن‌ها برآید، شاید باید به کار پاره‌وقت برای او فکر کنید. همان‌گونه که در ابتدای این گفتار آمد، کار نوجوانان در اغلب کشورهای جهان پذیرفته شده و سازمان‌دهی شده است و بر رشد مهارت‌های فردی و اجتماعی و توسعه سواد مالی و موفقیت اقتصادی آنان بسیار تأثیر دارد.

کار پاره‌وقت فرزندان در بیرون از خانه

● کسب درآمد بیرون خانه را به‌عنوان نوعی مهارت‌آموزی دنبال کنید.

● اشتغال نوجوانان باعث می‌شود رابطه میان پول، زمان، مهارت و تلاش را بهتر درک کنند.

● کار کردن و کسب درآمد به افزایش عزت‌نفس جوانان کمک می‌کند، زیرا کشف می‌کنند توانایی خاصی دارند که دیگران حاضرند برای آن پول پرداخت کنند.

● کار کردن فرزندان باید به اندازه‌ای باشد که به انجام تکالیف مدرسه و رشد تحصیلی آنان آسیب نرسد و به اندازه کافی وقت تفریح با دوستان و استراحت داشته باشند.

● بهترین زمان کارهای پاره‌وقت، در ساعات‌های آخر هفته یا روزهای تابستان است.

● بهترین محیط‌های کاری برای نوجوانان، کار در مراکز فنی و حرفه‌ای یا کارگاه‌های تعمیرات تلفن همراه، رایانه، لوازم خانگی و مکانیکی و نیز در رستوران‌ها و مغازه‌های خرده‌فروشی است.

● کار برای نوجوانان تجربه ارزشمندی خواهد بود که بر انتخاب رشته تحصیلی و ایجاد فرصت‌های آینده شغلی آنان تأثیر بسزایی می‌گذارد.

توجه کنید، اگر فرزندان در بیرون خانه درآمدی دارد:

با درآمد خود چه می‌کند؟

این درآمدهای جدید بر فرزندان چه تأثیری می‌گذارد؟

به تدریج چه مقدار از بار مالی (پول توجیبی) را از شما کاهش می‌دهد؟